

Кажуть, історію завжди пишуть переможці. Нині українська модель картини світу не може не формуватись через включення в неї “правди переможених” – отих мільйонів знищених тоталітарною системою селян, інтелігенції, прямих політичних опонентів. У результаті картина минулого стає більш вірогідною й при цьому реалізуються інтереси тих соціальних груп, які зараз продовжують розвивати політичну, релігійну чи культурну “правду” колишніх “переможених”.

- ¹ Кларин М. В. На путях познання счастья // М. Аргайл. Психология счастья. – М., 1990. – С. 25.
- ² Короткова О. А., Семенович А. В. Некоторые особенности мозговой организации образов зрительной памяти человека и механизм возникновения конфабуляций // Психологический журнал. – 1994. – Т.15.– № 1. – С. 44.
- ³ Юнг К. Г. Проблемы души нашего времени. – С. 271.
- ⁴ Вебер М. Избранные произведения. – М., 1990. – С. 221-223.
- ⁵ Шпенглер О. Закат Европы. Т. 1. Образ и действительность. – Новосибирск, 1993. – С. 108-109.
- ⁶ Хайдеггер М. Время картины мира // М. Хайдеггер. Время и бытие. – С. 49.
- ⁷ Фромм Э. Иметь или быть. – М., 1990. – С. 142-143.
- ⁸ Леонтьев А. Н. Образ мира. В кн.: А. Н. Леонтьев. Избранные психологические произведения: В 2 т. Т. 2. – М., 1983. – С. 256.
- ⁹ Riezier Kurt. Mutable and Immutabile. – Chicago, 1951. – P. 67-72.
- ¹⁰ Мелетинский Е. М. Аналитическая психология и проблема происхождения архетипических сюжетов // Вопросы философии. – 1991. – № 10. – С. 43-44.
- ¹¹ Шпенглер О. Закат Европы. Т. 1. Образ и действительность. – Новосибирск, 1993. – С. 255.
- ¹² Бердяев Н. Русская идея (Основные проблемы русской мысли XX века и начала XX века). – Париж, 1946. – С. 99.
- ¹³ М. Блок. Апология истории. – М., 1986. – С. 145.
- ¹⁴ Февр Л. Бой за историю. – М., 1991. – С. 57.
- ¹⁵ Гумилев Л. Н. Этносфера: История людей и история природы. – М., 1993. – С. 81.
- ¹⁶ Шибутани Т. Социальная психология. – М., 1969. – С. 210.
- ¹⁷ Шибутани Т. Социальная психология. – М., 1969. – С. 209.
- ¹⁸ Шпенглер О. Закат Европы. Т. 1. Образ и действительность. – Новосибирск, 1993. – С. 248.
- ¹⁹ Keller Helen. The World I Live In. New-York. 1908. – P. 84-112.
- ²⁰ Фромм Э. Иметь или быть. – М., 1990. – С. 46.
- ²¹ Берн Э. Введение в психиатрию и психоанализ для непосвященных. – С-Пб., 1991. – С. 44.
- ²² Жидков В. С., Соколов К. Б. Искусство и картина мира. – С.-Пб., 2003. – С. 84.
- ²³ Жидков В. С., Соколов К. Б. Искусство и картина мира. – С.-Пб., 2003. – С. 56-78.
- ²⁴ Артюх В. Зміст поняття історична пам'ять на тлі українських реалій / <http://webcache.googleusercontent.com/>.

УДК: 94(=131.1)(477.75)(092) Ломелліні

© Анатолій Кузь (Чернівці)

КАРЛО ЛОМЕЛЛІНІ: ТОРГІВЕЦЬ, ПОЛІТИК ЧИ ВОЇН? (Біографічний портрет генуезького нобіля)

У статті автор розглядає біографію видатного генуезького нобіля Карло Ломелліні, який у 1434 р. очолював військову експедицію в Крим з метою відвоювання фортеці Чембало. Основну увагу приділено маловідомим сторінкам життя і діяльності Карло Ломелліні на економічній, політичній та військовій ниві.

Ключові слова: біографія, банкір, політична боротьба, переговори, Генуя, капітан, титул, Вісконті, облога, Чембало, поразка.

Kuz' A.

Карло Ломелліні: торговец, политик или воин? (Биографический портрет генуэзского нобиля)

В статье автор рассматривает биографию выдающегося генуэзского нобиля Карло Ломеллини, который в 1434 г. возглавлял военную экспедицию в Крым с целью отвоевания крепости Чембало. Основное внимание уделено малоизвестным страницам жизни и деятельности Карло Ломеллини на экономическом, политическом и военном поприще.

Ключевые слова: биография, банкир, политическая борьба, переговоры, Генуя, капитан, титул, Висконти, осада, Чембало, поражение.

Kuz' A.

Carlo Lomellini: a politician, a wholesale merchant or a warrior? (Biographical portrait of a Genoese nobles)

In this article the author examines the biographies of eminent nobles of Genoa Carlo Lomellini who in 1434 led an expedition to the Crimea to win back the fortress Cembalo. Focuses on little-known life and work of Carlo Lomellini on economic, political and military career.

Key words: biography, a banker, political struggles, negotiations, Genoa, Captain, title, Visconti, siege, Cembalo, defeated.

Постать генуезького нобіля, капітана Карло Ломелліні (Ломелліно, Лумеліо) в кримській історії стала відомою завдяки подіям війни Кафи із Феодоро в 1433 – 1434 рр. Під час неї йому випала доля очолювати генуезький експедиційний військовий корпус, який прибувши з Генуї, успішно відвоював фортецю Чембало. Проте вже у битві під Солхатом, внаслідок його власних прорахунків, а також некомпетентності кафинської адміністрації лігурійська експедиційна армія була наголову розбита татарами кримського хана Хаджи-Гірея.

Так, склалося, що у багатьох фахових працях, присвячених генуезько-феодоритській війні 1433 – 1434 рр. особистість командуючого Карло Ломелліні не розглядалася. Мало ми знаємо про його життя та військові здобутки. Проте сам Карло був непересічною особою. Він входив до елітного прошарку генуезького суспільства, будучи найближчим соратником і улюбленцем герцога Вісконті. У нашому дослідженні ми спробуємо розкрити всі грані його натури: доблесного воїна (якщо він таким був), хитрого політика, дипломата і торговця.

Відомо, що Карло був п'ятою дитиною в сім'ї Наполеона Ломелліні і Теодори ді Негро. За деякими даними він народився у 1360 р. в Генуї. Родина була великою (сімнадцять дітей, з них 10 хлопчиків)¹. Корені фамілії беруть свій початок з поселення Ломелліна в графстві Павія (Ломбардія)². За іншими даними рід походив з німецьких земель³. Родоначальниками і засновниками династії прийнято вважати братів Оттона і Гандульфа, синів графа Рено. Від них походить Вассало Лумеліо, що виконував обов'язки консула Генуї у 1197 р. і прийняв італізовану версію прізвища⁴. За своїми політичними уподобаннями сім'я Ломелліні належала до нобелів-гвельфів. Ця політична течія італійської знаті у XII – XVI ст. активно виступала за обмеження влади імператора Священної Римської імперії в Італії та посилення впливу Папи Римського. Назву свою вони отримали від Вельфів, герцогів Баварії та Саксонії, що були суперниками німецької династії Штауфенів. Династія Ломелліні в історії Генуї займала вагоме місце, з неї походило 7 дожив, ряд капітанів, кардиналів тощо.

Перші відомості про молодого К. Ломелліні з'являються у 1376 р. В цей час він згадується уже як відомий банкір, купець і судовласник, що активно торгував з Левантом, Фландрією та Англією. Інтерес до міжнародної комерції не заважав молодому нобілю укріплювати своє економічне і політичне становище в самій Генуї, де він отримав від батька фамільний будинок в «contrada di Banchi» з великою лоджією. В цей час родина Ломелліні активно скуповувала нерухомість в області Ріпа⁵.

Політична обстановка в Генуї у кінці 80-х – 90-х років XIV ст. була надзвичайно напружена. Боротьба за владу між гібеллінами і гвельфами у місті набирала нових обертів, сюди ж були втягнуті Мілан і Франція. Причому остання намагалася підтримати партію гвельфів, куди входили багаті магнатські родини міста. Пополанська більшість, об'єднана під знаменом гібеллізму намагалася звільнитися від французького правління. За період 1390-1399 рр. в Генуї помінялося 17 урядів⁶. У цей вир політичної боротьби втягнулася і сім'я Ломелліні. Глава роду, Наполеоне, як один з лідерів гвельфів всіма зусиллями підтримував французький уряд короля Карла VI Валуа. У 1398 р. він в четвертий раз був обраний в Колегію Старійшин (Consiglio del Anziani)⁷. Проте у цьому самому році перемогу в боротьбі за управління містом здобувають гібелліни. Пополани не тільки відтіснили від влади магнатів, але в наслідок кривавої збройної боротьби в середовищі останніх влада переходить до народних низів, що сформували правління пріорів – представників цехового виробництва. Масова різанина та погроми в Генуї змусили родину Ломелліні виїхати на деякий час в Савону. Родинне помістя і частина їхньої нерухомості були вщент зруйновані повстанцями. Через це їхня родина зазнала значних збитків. У Савоні під загальним враженням від генуезьких подій в розпачі Наполеоне зважується на рішучий крок. 14 травня 1399 р. він для себе і своїх дітей (в тому числі й Карло) попросив громадянства цього міста, яке, за деякими даними, і отримав⁸.

Події в Генуї стабілізувалися тільки в 1401 р., коли маршал Франції Бусіко (Жан де Менгр) силою жорстоко придушив всі виступи плебеу і став новим губернатором міста⁹. Після цього сім'я Ломелліні повертається в Геную, і Карло починає активно втягуватися в економічне та політичне життя міста. У 1401 р. він обирається депутатом і бере участь в підготовці офіційної церемонії проголошення маршала Бусіко новим міським губернатором¹⁰. Успішно складається і його бізнес кар'єра. За підтримки французького губернатора родина Ломелліні отримує домінуючі позиції в управлінні маони на Корсиці. Якщо у 1378 р. серед акціонерів маони був тільки один представник фамілії Ліонелло, то вже у 1407 р. список поповнюється іменами самого Карло Ломелліні та його братів: Баттістою, Джорджо, Гофредо і Ніколо¹¹. Корсиканська маона стала джерелом значного збагачення і приносила постійні стабільні доходи.

У 1407 р. Карло був призначений комісаром Комуни, щоб домовитися про купівлю територій Сарцани (Лігурія) в Габрієля Марії Вісконті, правителя Пізи і побічного сина покійного герцога Джана Галеаццо. Переговори про купівлю, очевидно, були вдалими. Разом з Франческо Джустиніані і французом Гійомом де Мелом (тодішнім капітаном Рів'єра ді Леванте) він домігся підпорядкування Генуї територій Фалчінелло, Кастельнуово та Санто-Стефано ді Магра в Сарцані¹². На початку вересня цього самого року Карло домігся того, що Генуя, після сплати 26 тисяч дукатів, отримала від Бусіко Ліворно.

У 1408 р. Ломелліні обирають в Колегію Старійшин. Проте довго брати участь в роботі цього владного органу йому не довелося. В наступному році, плаваючи на своєму кораблі в Тірренському морі, Карло потрапив в полон до піратів біля берегів Сардинії. Його доставили на Сицилію, проте якимось чином нобілю вдалося звідти втекти¹³. Прибувши в Геную, він уже не застав тих порядків, що були за часів правління Бусіко. У 1409 р. війська французького маршала покидають Геную і в місті спалахнуло повстання. Внаслідок нього 13 вересня 1409 р. комуна отримує повну незалежність і разом з тим стає знову ареною жорстокої боротьби різних політичних партій та груп за владу¹⁴. За час політичної нестабільності, яка тривала у 1409 – 1415 рр., збереглося мало свідчень про політичну діяльність Карло Ломелліні. У 1413 р. він взяв участь в підписанні мирного договору Генуї з Флоренцією. Очевидно, що під час попередніх переговорів Карло відіграв не останню роль, оскільки отримав від флорентійців звання почесного громадянина Флоренції¹⁵. Окремі дослідники вважають, що Ломелліні втягнувся у вир політичної боротьби і в цей самий час, як і його брат Ліонелло, часто переходив з одного політичного табору (гвельфів) до іншого (гібеллінів). Проте він сам у часи правління дожа Фрегозо заперечував цей факт і присягався у вірності партії магнатів-нобилів¹⁶.

В ці самі роки К. Ломелліні долучився також до банківського бізнесу. 23 квітня 1407 р. за постановою маршала Бусіко і Колегії старійшин Генуї було створено Комісію (Банк) св. Георгія, що об'єднала у своєму складі всі існуючі «компере». Це була по суті перша банківська установа в Європі. Фактично новостворений Банк св. Георгія (Casa di San Giorgio) виконував функції управління всією фінансовим і господарським життям республіки. Весь капітал його був поділений на паї (luoghi), кількість яких рівнялася 486 706 одиницям по ціні 45 лір, 9 сольдо і 5 динарів¹⁷. До складу пайщиків входила і сім'я Ломелліні. Проте власне солідним генуезьким банкіром Карло став завдяки своїй дружині – Женеві Лекавелла. Її батько, Сорлеоне був надзвичайно багатою людиною в Генуї. Він входив до числа найбільших пайщиків і донорів новоствореного банку. Після смерті батька, Женева отримала значну частину його банківських капіталів¹⁸. Злиття фінансових потоків двох сімей в руках Карло, ще більше укріпило його матеріальний стан. Він перетворився на одного з найбагатших нобилів у республіці, будучи значним землевласником, банкіром і купцем.

Новий етап у його політичній та військовій кар'єрі розпочався на початку 1420-х років, коли в Генуї була встановлена влада міланського герцога Філіппо Марія Вісконті. Зокрема, з окремих джерел відомо, що Ломелліні був запеклим прихильником Вісконті й багато в чому сприяв його приходу до влади в своєму місті. У 1420 р., він займав відповідальну посаду в Офіції постачання (Ufficio di provvisione). У 1423 р. обирався на правах старійшини в Колегію Старійшин Генуї¹⁹. Крім того, К. Ломелліні активно сприяв військовим акціям міланського герцога і генуезької адміністрації. Так, у 1423 р., коли розпочалася підготовка морського походу Гвідо Тореллі проти арагонців, на оснащення флоту Карло виділив значну суму грошей і став організатором збору коштів для його спорядження. Завдяки цьому генуезький флот достатньо успішно розпочав військову кампанію у 1424 р. і вже 12 квітня звільнив Неаполь від арагонського панування²⁰. Треба відзначити, що неаполітанська кампанія була не єдиним проектом, який профінансувала сім'я Ломелліні. Проте даних, що підтверджували б участь в ній самого Карло не збереглося.

Найбільш вдалою в цей період була дипломатична діяльність К. Ломелліні. У 1424 р. він як посол герцога був направлений в Савону з метою запобігти встановленню там влади Арагону. За свої заслуги перед герцогом і Міланом Карло забажав отримати рицарський титул. Не заперечуючи заслуг свого підопічного, Вісконті погодився його надати. Уже в жовтні цього самого року в резиденції міланського герцога, замку Аббіатеграcco, була проведена офіційна церемонія посвячення К. Ломелліні в “золоті рицарі” (cavaliere aurato)²¹. Що ж означав цей титул? Питання про його походження і право присвоєння залишається відкритим. На нашу думку він відповідав такому ж відомому почесному званню, як “Cavaliere della Milizia aurata”. Посвячення в рицарі облагороджувало і підтверджувало гідність й аристократичність посвяченого. Титул з'явився у першій половині XIV ст. і ним нагороджували від імені Папи або німецького імператора, проте це ще не був орден. У XV ст. він дещо втратив своє першочергове значення і передбачав надання власникові бенефіцій – умовного термінового дарування (переважно у вигляді земельної ділянки) за виконання військової або адміністративної служби. В наступному столітті на основі вищезгаданих титулів був сформований Орден Золотої шпори²². Очевидно герцог Вісконті мав право на посвячення в рицарі від імені Папи, як і його наступники з родини Сфорца. Претендент на титул “золотого рицаря” повинен був відзначитися на службі як зброєносець (паж) або за особливі заслуги на військовій ниві. Під час офіційної церемонії посвячений отримував зброю, військовий пояс (Cingulus) і золоті шпори²³. Сингулус являв собою широкий шкіряний пояс, що носили на поясниці й стегнах, на який чіпляли меч і шит. Можна припустити, що саме так відбувалося посвячення Карло

Ломелліні. Проте отримав він це звання більше за свою дипломатичну службу і підтримку Вісконті, аніж за доблесть, виказану на війні. Дещо пізніше, але вже за свої військові подвиги добився присвоєння такого самого титулу від міланського герцога старший син Карла Галеотто Ломелліні, який відзначився у морській битві біля Понцо (5 серпня 1435 р.)²⁴.

У 1427 р. Карло Ломелліні отримав від герцога Вісконті право на володіння містечком Вентімілья і прилеглим замком Пена в Лігурії терміном на 10 років, в обмін на суму в розмірі 3 тис. дукатів, позичену герцогом²⁵. Володіння було надано на правах узуфруктуарія²⁶. Вентімілья стала важливим придбанням Ломелліні внаслідок того, що тут в значній мірі процвітав ринок торгівлі коралами, які становили важливу складову бізнесу сім'ї²⁷. Управління Вентімільї і прилеглими територіями Ломелліні доручив Варфоломею Муру, одному з найбільш відомих і шанованих людей Вентімільї²⁸. Йому були надані настанови та документи з управління. Один з таких дорогоцінних документів, написаний готичними літерами зберігся в залі ратуші, першій резиденції міського мера. Цей напис подає відомий дослідник історії Вентімільї Джіроламо Россі. У приблизному перекладі він звучить так: «Якщо ви або той хто це читає, буде правителем, або суддею чи чиновником, пам'ятайте про любов Христа розп'ятого. Я призиваю вас щиро не образити, не продати справедливості, ні в гніві, ні в дружбі, ні за гроші. Зважуйте все те, що є справедливим, правильним і т. д.»²⁹. В історію цього містечка К. Ломелліні ввійшов, як справедливий і добрий правитель, що намагався згладити всі суперечливості й розбіжності, що існували між Вентімільєю та сусідніми муніципальними землями.

Повноправне володіння територіями в околицях Генуї перетворило сім'ю Ломелліні на великих феодалів. Це викликало невдоволення у впливових колах міста і призводило до неодноразових конфліктів з генуезькими муніципальними властями. Проте Вісконті був на боці свого протезе, хоча й не втручався у його суперечки. Натомість Карло енергійно захищав інтереси Мілану в Західній Лігурії, де повстали місцеві землевласники і нобілі на чолі з Джорджо Каретто, маркізом Фінале. Проявивши військовий хист, Ломелліні придушив цей виступ і зберіг міланський вплив на вказаній території. З доброї волі Філіппо Марія Вісконті та його губернаторів у Генуї, які з 1426 по 1435 рр. нею управляли, сім'я Ломелліні отримала Порто Мауріціо і землі Рів'ера ді Поненте на захід від Альбенгі³⁰.

Призначення на посаду капітана експедиції в 1433 р. для відвоювання далекої колонії Чембало в Чорному морі, стало таким чином, кульмінацією блискучої політичної кар'єри К. Ломелліні. Проте, чому саме він очолив багатотисячний експедиційний військовий корпус? На це питання достатньо важко дати однозначну відповідь. Беззаперечним є тільки те, що за Карло ніколи не водилася слава видатного полководця та й досвіду участі в широкомасштабних воєнних кампаніях він не мав. Як вказувалося вище, свої ратні здібності нобілі мав змогу проявити тільки одного разу в Західній Лігурії. Того цей приклад не міг стати основною причиною призначення його головнокомандуючим. Цілком можливо, що у призначенні Карло капітаном військового походу на Крим суттєву роль відіграли торговельні інтереси його сім'ї. Ще з кінця XIII ст. Ломелліні в Кафі були відомі як впливові лихварі. В нотаріальних актах за 1289 – 1290 рр. фігурують імена Антоніо, Бонвісало, Джованніно, Нікколо, Перчівале, Угето, Франческо, Якопо та інших представників цієї сім'ї, що вели торговельні переговори і уклали угоди з нерухомістю. Відомо також, що у 1424 р. Тобіа Ломелліні обіймав посаду прокуратора масарії Кафи, а в 1431 – 1432 рр. Франческо Ломелліні був консулом останньої³¹. Були причетні Ломелліні й до торгівлі рабами, що вивозилися з території Північного Причорномор'я та Дунайських країн. Додатковим свідченням цього є той факт, що в сімейному будинку Карло в Генуї працювали рабині татарського і мадярського походження³². Тому втрата Чембало і капітанства Готії та можлива небезпека самій Кафі ставили під загрозу успішні торговельні операції з Ордою, Руссю і Литвою, з яких сім'я Ломелліні мала чималі прибутки. І як показав час, це було дійсно так. Водночас для самого Карло Ломелліні ця експедиція мала стати своєрідною показовою акцією з метою підтвердження його військового таланту.

Основними і досить цінними джерелами для вивчення подій Кримської кампанії 1433 – 1434 рр. є свідчення генуезьких хроністів XV ст. Іоанна Стелли, Джустініані та Фольєти³³. Всі вони були сучасниками цього походу і знаходилися в курсі чембальських подій. Проте їхні повідомлення є доволі стислими і в недостатній мірі переказують перебіг воєнних дій в Криму. На відміну від повідомлень згаданих генуезців, щоденник падуанського хроніста Андреа Гатарі, на сьогоднішній день залишається найдетальнішим описом Кримського походу Ломелліні й морського бою між флотами Генуї та арагонського короля Альфонса V біля берегів Сардинії в 1433 р.³⁴. Важливі свідчення про воєнні події в Криму містяться також у праці візантійського історика Лаоніка Халкоконділа, у якій переважно розповідається про другий етап військової експедиції генуезців,

коли відбулося їх вирішальне бойове зіткнення з татарами³⁵. Про Солхатську битву та її наслідки дізнаємося також з не менш цінних листів самого Карло Ломелліні³⁶, опублікованих А. Агосто³⁷.

Зокрема, Джустініані, описуючи призначення нобіля на посаду капітана експедиції в Крим, писав: «Рицар Карло Ломелліні отримав у Генуї посаду капітана (Capitaneus) нашої армії з тим, щоб він обдумав, як повернути місто Чембало»³⁸. У свою чергу Дж. Стелла відзначив, що призначення Ломелліні відбулося в жовтні 1433 р. під святковий дзвін і радісні вигуки міщан³⁹. Це повідомлення говорить про велику популярність його серед народу. Починаючи з 1427 р. Карло був членом «Officium Provisionis Romanie», відповідаючи, таким чином, за підготовку і забезпечення генуезького флоту у війні з Венецією та Арагоном. У документах його величали «miles», що означало «воїн», хоча правильніше перекладати цей термін як «рицар», яким нобіль титулувався з 1424 р.⁴⁰. На посаді члена згаданої офіції Карло, притримуючись поміркованих поглядів, брав участь в обговоренні питань щодо укріплення та оборони колоній Кіпру від османської загрози. Так, на засіданні «Consilium super facto Cipro» від 21 січня та 14 лютого 1427 р., він на відміну від більшості колег виступав проти відправлення додаткових військ і озброєння у Фамагусту, мотивуючи це важким фінансовим становищем Генуї⁴¹.

За постановою уряду Генуї від 11 березня 1434 р. військова експедиція відправилася у плавання. Ескадра спочатку прибула на Хіос, де Ломелліні продовжив набір солдатів і поповнив запаси військового спорядження. На острові його військо, що налічувало 6 – 8 тис. осіб перебувало близько трьох місяців, і тільки 30 травня генуезькі кораблі поплили до Чорного моря. 4 червня 1434 р. вони досягли берегів Криму і кинули якір перед балаклавським фарватером. Розпочалася облога фортеці Чембало. Деталі її штурму і застосування під час нього корабельних бомбард ми спеціально опускаємо, оскільки вони неодноразово висвітлювалися в інших дослідженнях⁴².

12 червня 1434 р., після відвоювання Чембало і капітанства Готії, військо Ломелліні прибуло до Кафи. На цьому військова кампанія могла бути закінчена, оскільки основна мета її була досягнута. Проте з якихось причин Карло розпочинає новий похід. Цього разу на Солхат, який не входив до переліку завдань, що ставила Генуя. Чому ж було вирішено продовжити кампанію? У своїх листах сам капітан чітко говорить, що похід на татарське місто був ініціативою місцевих вищих чиновників адміністрації Кафи. Серед них він називає ім'я консула Батісту ді Форнарі, якого вважав головним підбурювачем, що спонукав його негайно завдати удару по Солхату⁴³. Мабуть, Ломелліні пообіцяли значні трофеї, які в разі перемоги він міг отримати. Капітан довго вагався і тільки 19 червня 1434 р. остаточно схвалив рішення про похід. Однак, вже 22 червня біля поселення Кастадзона, недалеко від Солхата, його підрозділи, які за деякими даними налічувала від 8 до 10 тис. солдатів, були розбиті 5-тисячним татарським військом Хаджи-Гірея⁴⁴. На думку окремих дослідників сам Ломелліні загинув на полі бою⁴⁵. Проте його особисте листування після поразки дає підстави стверджувати, що генуезькому капітану вдалося втекти разом з більшою частиною своїх військ до Кафи.

В сучасній італійській історіографії провину за розгром під Солхатом повністю покладають на самого головнокомандуючого⁴⁶. І в цьому є певне зерно істини. Відсутність досвіду ведення широкомасштабних воєнних дій на суходолі та повна необізнаність з татарською тактикою привели Ломелліні до поразки. Виправдовуючись в одному з своїх листів він писав: «Наші ж воїстину, як мужи діяли проти греків, однак, як жінки діяли проти татар, підставивши їм спину без всякої користі, з небезпекою для себе»⁴⁷. Бажаючи якось пом'якшити свою провину за розгром, Ломелліні, сидячи в Кафі, веде активні дипломатичні переговори з Солхатом, Феодоро й Трапезундом. Йому вдалося зберегти під генуезьким впливом щойно відвойовані Чембало та капітанство Готія, а також повернутися з більшою частиною війська назад в Геную⁴⁸.

Поразка в Криму не позначилась негативно на подальшій долі Карло, адже основне завдання військової експедиції було виконано. Він зумів зберегти за собою всі свої маєтки і титули. Але у 1435 р. на 75 році життя видатний генуезький нобіль помер. Право власності його дітей на володіння Вентимільї з околицями міланський герцог підтвердив 11 жовтня 1435 р.⁴⁹. Проте їх правління тут продовжувалося всього декілька місяців, оскільки вже наступного року з падінням міланського панування в Генуї, ці землі перейшли у повну муніципальну власність.

Таким чином, оцінка життєвого шляху Карло Ломелліні дає можливість відповісти нам на питання про здобутки нобіля в різних сферах діяльності. Ломелліні, як істинний генуезець зробив блискучу кар'єру торгівця і банкіра. Завдяки своєму економічному положенню та родинним зв'язкам він вдало наблизився до тогочасного політичного бомонду. Непересічна хитрість та дипломатичний такт допомогли Карло відзначитися і в італійській дипломатії, де він упевнено відстоював інтереси свого сюзерена герцога Вісконті. Проте, як показав час, великим полководцем цій людині стати не судилося. Незважаючи на те, що Ломелліні добре знав морську справу, у веденні широкомасштабних

сухопутних операцій без підтримки флоту (у Солхатській битві) він проявив себе в ролі недалекогоглядного і некомпетентного воєначальника.

- ¹ Battilana N. Genealogie delle famiglie nobili di Genova. – Genova: Pagano, 1833. – Т. III. – (Famiglia Lomellini), tav. 33; Musso R. Lomellini, Carlo [Електронний ресурс] // Dizionario Biografico degli Italiani. Enciclopedia Treccani. – 2010. – Р. 1. – Режим доступу: http://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-lomellini_%28Dizionario-Biografico%29/
- ² Giustiniani A. Annali della repubblica di Genova. – Genova: Canepa, 1854 – Т. 1. – Р. 282.
- ³ Яровая Е. А. Генеалогия и геральдика генуэзских официалов Крыма (по материалам лапидарного наследия Каффы, Солдайи и Чембалю XIV – XV вв.) // Причерноморье в средние века. – М.: СПб.: Алетейя, 2005. – Вып. VI. – С. 154.
- ⁴ Giustiniani A. Annali della repubblica di Genova... – Р. 282; Tettoni L., Saladini F. Teatro araldico, ovvero raccolta generale delle armi ed insigne gentilizie. – Milano, 1848. – «Lo»; Lomellini // Enciclopedia italiana di scienze, lettere e arti. – Roma: Istituto della Enciclopedia italiana, 1934. – Vol. 21: «Leo-Malb». – Р. 443.
- ⁵ Musso R. Lomellini, Carlo... – Р. 1.
- ⁶ Гуковский М.А. Итальянское Возрождение. 2-е изд., испр. и доп. / Под ред. А. Н. Немилова и А. С. Кантор-Гуковской. – Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1990. – С. 484.
- ⁷ Petti Balbi G. I maonesi e la maona di Corsica (1378 – 1407): un esempio di aggregazione economica e sociale // Mélanges de l'école Française de Rome, Moyen Âge. – 1981. – Vol. 93. – Num. 93-1. – Р. 154-155.
- ⁸ Musso R. Lomellini, Napoleone [Электронный ресурс] // Dizionario Biografico degli Italiani. Enciclopedia Treccani. – 2010a. – Р. 1. – Режим доступу: http://www.treccani.it/enciclopedia/napoleonelomellini_%28Dizionario_Biografico%29/
- ⁹ Benvenuti G. Storia della Repubblica di Genova. – Mursia, 1977. – Р. 102.
- ¹⁰ Musso R. Lomellini, Carlo... – Р. 1.
- ¹¹ Petti Balbi G. I maonesi e la maona di Corsica... – Р. 155-160.
- ¹² Giustiniani A. Annali della repubblica di Genova. – Genova: Canepa, 1856 – Т. 2. – Р. 240.
- ¹³ Musso R. Lomellini, Carlo... – Р. 1.
- ¹⁴ De Negri T. O. Storia di Genova. – Firenze: Giunti Gruppo Editoriale, 2003. – Р. 535-538.
- ¹⁵ Mecatti G. M. Storia cronologica della città di Firenze. – Napoli, 1755. – Т. 1. – Р. 356; Ammirato S. Istorie fiorentine di scipione Ammirato. – Torino, 1853. – Т. 4. – Р. 28.
- ¹⁶ Musso R. Lomellini, Carlo... – Р. 1.
- ¹⁷ Felloni G. Genova e la storia della finanza: una serie di primati. – Genova: Banco di San Giorgio, 2005. – Р. 42, 43-61.
- ¹⁸ Musso R. Lomellini, Carlo... – Р. 1.
- ¹⁹ Mauri L. L'Eta dei Visconti: il dominio di Milano fra XIII e XV secolo / a cura di Luisa Chiappa Mauri, Laura De Angelis Cappabianca, Patrizia Mainoni. – Milano: La Storia, 1993. – Р. 81, 108.
- ²⁰ Bosi P. Dizionario storico, biografico, topografico, militare d'Italia. – Torino, 1870. – Р. 606; Cronica di Napoli di Notar Giacomo / per cura di P. Garzilli. – Napoli, 1845. – Р. 72.
- ²¹ Argegni C. Condottieri, capitani, tribuni. – Milano: E. B. V. I., Istituto ed. italiano B. C. Tosi, 1936 (1937). – Vol. II. – Р. 102; Musso R. Lomellini, Carlo... – Р. 1.
- ²² Спасский И. Иностранные и русские ордена до 1917 года. – Л.: Изд-во Государственного Эрмитажа, 1963. – С. 61.
- ²³ Разин Е., Строков А. История военного искусства: в 5 т. – СПб: Полигон, 1994. – Т. 2. – С. 172.
- ²⁴ Musso R. Lomellini, Carlo... – Р. 1.
- ²⁵ Gioffredo P. Storia delle Alpi marittime // Monumenta historiae patriae. – 1839. – L. 26. – Р. 1044.
- ²⁶ Rossi G. Storia della città di Ventimiglia, dalle sue origini sino ai nostri tempi. – Torino: Tipografia economica diretta da barera, 1857. – Р. 157-158.
- ²⁷ Rossi G. I Grimaldi in Ventimiglia. Memoria storica e documenti // Miscellanea di Storia italiana. – Torino: Fratelli Bocca, 1900 (1899). – T.V. – Р. 198, 225; Peragallo P. Cenni intorno alla colonia italiana in Portogallo nei secoli XIV, XV e XVI // Miscellanea di Storia italiana. Terza serie. – Torino: Fratelli Bocca, 1904. – Т. IX. – Р. 417.
- ²⁸ Necrologium ecclesiae cathedralis Vigintimiliensis // Miscellanea di storia italiana. – Torino, 1868. – Т. 5a. – Р. 98.
- ²⁹ Rossi G. Storia della città di Ventimiglia... – Р. 157-158.
- ³⁰ Musso R. Lomellini, Carlo... – Р. 1.
- ³¹ Яровая Е. А. Генеалогия и геральдика генуэзских официалов Крыма... – С. 155.
- ³² Tardy L. A tatárszágai rabszolgakereskedelem és a magyarok a XIII-XV. Században. – Budapest : Akadémiai kiado, 1980. – L. 201.
- ³³ Чиперис А. М. К истории Чембальского восстания // Ученые записки Туркм. ГУ. – Ашхабад. – 1961. – Вып. XIX. – С. 300-301.
- ³⁴ Колли Л. Хаджи-Гирей-хан и его политика (по генуэзским источникам) // Известия Таврической ученой архивной комиссии. – Симферополь, 1913. – Вып. 50. – С. 116-120.
- ³⁵ Chalcocondil Laonic. Expuneri istorice / în rominește de Vasile Grecu. – Budapest, 1958. – S. 172-173.
- ³⁶ Olivieri A. Carte e cronache manoscritte per la storia Genovese. – Genova, 1855. – Р. 241.
- ³⁷ Agosto A. Due lettere inedite sugli eventi dei Cembalo e di Sorgati en Crimee nel. 1434 //Atti della Societa Ligure di Storia Patria. Nuova serie. – Genova, 1977. – № 5. – Vol. XVII. – Fasc. 2. – Р. 507-517.
- ³⁸ Giustiniani A. Annali della repubblica di Genova. – Genova: Canepa, 1856 – Т. 2. – Р. 325-326.
- ³⁹ Stella G. Annales Genuenses // Rerum Italicarum scriptores. – Mediolani, 1730. – Vol. XVII. – Р. 1311-1312.
- ⁴⁰ Balletto L. Liber Officii Provisionis Romaniae (Genova, 1424 – 1428). – Genova, 2000. – Р. LXX, 425.
- ⁴¹ Iorga N. Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle. – Paris, 1899. – Т. 1. – Р. 444, 448.
- ⁴² Колли Л. Хаджи-Гирей-хан и его политика... – С. 116-118; Vasiliev A. A. The Goths in the Crimea // Monographs of the Mediaeval Academy of America. – Cambridge, Massachusetts, 1936. – Р. 207-209; Чиперис А. М. К истории Чембальского восстания... – С. 305-306; Мыц В. Л. Война 1433 – 1441 гг. между Кафгой и Феодоро // Античная древность и средние века. – Екатеринбург, 2000. – Вып. 31. – С. 343-344; Байер Х. Ф. История крымских готов как интерпретация Сказания Маффея о городе Феодоро. – Екатеринбург: Изд-во Уральского гос. ун-та, 2001. – С. 211-213.

⁴³ Agosto A. Due lettere inedite sugli eventi dei Cembalo... – P. 515; Мыц В. Л. Каффа и Феодоро в XV веке. Контакты и конфликты. – Симферополь: Универсум, 2009. – С. 177.

⁴⁴ Мыц В. Л. Война 1433 – 1441 гг. между Каффой и Феодоро... – С. 347-350; Мыц В. Л. Каффа и Феодоро в XV веке... – С. 164-166.

⁴⁵ Musso R. Lomellini, Carlo... – P. 1; Крамаровский М. Г. Джучиды и Крым XIII – XV вв. // Материалы по археологии, истории и этнографии Таврии. – Симферополь, 2003. – Вып. X. – С. 523.

⁴⁶ Agosto A. Due lettere inedite sugli eventi dei Cembalo... – P. 509.

⁴⁷ Ibidem. – P. 515.

⁴⁸ Мыц В. Л. Каффа и Феодоро в XV веке... – С. 177-178.

⁴⁹ Musso R. Lomellini, Carlo... – P. 1.

УДК: 94(477.83)“18”

© Ганна Скорейко (Чернівці)

“СІЙМО, А ЗБИРАТИ БУДЕМ”: “РУСЬКА ТРІЙЦЯ” І СПРОБА КОНСТРУЮВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ЧЕРЕЗ МОВУ В ГАЛИЧИНІ

У статті розглядаються складні умови формування мовно-культурного середовища на західноукраїнських землях та спроби молодих романтиків з гуртка “Руська трійця” вивести розмовну русько-українську мову на літературний рівень, що означало кинути виклик архаїчним традиціям місцевої української інтелігенції, польських політичних кіл та австрійської державної системи. Своїм змістом і мовою новаторські твори заперечували анахронічні літературні традиції та вперше ставили питання про єдину історію та культуру Галичини і Наддніпряниці.

Ключові слова: просвітництво, слов'янофільство, Галичина, фольклор, русини, Яків Головацький, Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, “Руська трійця”.

Скорейко А.

“Сеем и собирать будем”: “Русская троица” и попытки конструирования идентичности через язык в Галичине

В статье рассматриваются сложные условия формирования языково-культурной среды на западноукраинских землях и попытки молодых романтиков из общества “Русская троица” вывести разговорный русско-украинский язык на литературный уровень, что означало бросить вызов архаичным традициям местной украинской интеллигенции, польских политических кругов и австрийской государственной системы. Своим содержанием и языком новаторские сочинения опровергали анахроничные литературные традиции и впервые ставили вопрос о единстве истории и культуры Галичины и Надднепряничины.

Ключевые слова: просвещение, славянофильство, Галичина, фольклор, русины, Яков Головацкий, Маркиян Шашкевич, Иван Вагилевич, “Русская троица”.

Skoreyko H.

“Let's sow and will harvest”: “Rus Trinity” and attempt of constructing the identity through the language in Halychyna.

Complicated conditions of the forming of language and cultural environment in Western Ukrainian lands and attempts of young romantics among “Rus Trinity” circle to push speaking Rus-Ukrainian language up to literary level are considered in the article. This meant to make a challenge to all archaic traditions of local Ukrainian intellectuals, Polish political circles and Austrian state system. Innovative works denied anachronic literary traditions with their content and language and put the question about united history and culture of Halychyna and Nadniproshyna for the first time.

Keywords: education, Slavophilism, Halychyna, folk, Rusyns, Yakiv Holovatskyi, Markiya Shashkevych, Ivan Vahylevych, “Rus Trinity”

Піднесення демократичного суспільно-політичного руху в Східній Галичині, що намітилося на початку 30-х років XIX ст., стало важливим фактором щодо громадсько-культурного життя краю. Просвітницькі норми і уявлення все активніше почали замінюватися ідеями романтизму. Тут, так само, як дещо раніше на Наддніпрянській Україні та інших слов'янських землях, романтизм поступово перетворювався в провідний напрям духовного життя суспільства. Утверджуючись на національній основі, культура епохи романтизму вступила в тісні контакти з культурами інших слов'янських народів і брала на своє озброєння ідею слов'янської взаємності і співробітництва як запоруку взаємного суспільного і культурного розвитку.¹

Нові тенденції, що знаменували собою перехід від Просвітництва до романтизму й утвердження ідеї слов'янської взаємності, найвиразніше виявились у діяльності громадсько-культурного товариства “Руська трійця”, творцем якого був М.Шашкевич. Займаючись у вільний час самоосвітою, значно розширивши свій кругозір, Шашкевич загорівся ідеєю виведення українства на одну площину з іншими слов'янськими народами. Довкола цієї ідеї почав він гуртувати своїх однодумців.

Про те, як умів Маркіян Шашкевич шукати надійних людей, свідчить його знайомство з Яковом Головацьким, що відбулося у 1831 р. Головацький шойно вступив на філософський факультет Львівського університету і часто відвідував бібліотеки. Тут особливо цікавився українською словесністю і літературою, переписував народні пісні з виданого у 1827 р. збірника М.Максимовича. Все це помітив Маркіян, тоді слухач другого курсу філософії.²